

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Foundations of Political Analysis. An Introduction to the Theory of Collective Choice

Bruin, G.P. de

Citation

Bruin, G. P. de. (1981). Boekbespreking van: Foundations of Political Analysis. An Introduction to the Theory of Collective Choice. *Acta Politica*, 16: 1981(4), 561-564. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452201>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452201>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

'heersende opinies', de gecorrumpeerde sociale instituties, de gecorrumpeerde sociale werkelijkheid.

De 'Emile' van Rousseau kan nog altijd bijzonder waardevol zijn voor hedendaagse politicologen, die belang stellen in vraagstukken van educatie en socialisatie. Bestudering van dit werk kan bijdragen tot bezinning op conceptuele problemen, die in het deelgebied politieke socialisatie sinds het ontstaan in de jaren zestig aanleiding hebben gegeven tot verwarring: het onderscheid tussen directe en indirecte politieke socialisatie, tussen indoctrinatie of manipulatie en overdracht of ontwikkeling, tussen politieke socialisatie als systeemfunctie en als functie voor het individu.⁶ De actualiteit van Rousseau's opvoedkundige denkbeelden ligt niet zozeer in de antwoorden die hij formuleerde, als wel in de vragen die hij zich stelde, of die hij tenminste vermoedde.

J. N. M. Charmant

Noten

1. Deze uitgave voert ten onrechte het predicaat 'onverkort', omdat boek V niet is opgenomen. De vertaling is van S. H. ten Cate, herzien door de in zijn tragische levensloop nauwelijks voor Rousseau onderdoende Dante-vertaler en utopist J. K. Rensburg.

2. Een formulering van Sartre, door Beerling aangehaald in zijn voorwoord. R. F. Beerling, *Het cultuurprotest van Jean-Jacques Rousseau*, Deventer, 1978.

3. Zie bijv. Beerling, *op. cit.*, pag. 232; afgezien van de materiële voorwaarden voor een meer dan twintig jaar durende opvoeding, die ver buiten het bereik lagen van de arbeidende klasse, was Rousseau van mening dat de armen zo'n opvoeding niet nodig hadden, omdat zij enerzijds minder gecorrumpeerd zijn dan de rijken en anderzijds door de 'noodzaak' van hun omstandigheden worden opgevoed en niet door 'opinies'.

4. Rousseau's denkbeelden op dit punt zijn te vinden in: 'Considérations sur le gouvernement de Pologne' en 'Economie politique'.

5. Cf. weglatingen op pag. 64.

6. Zie bijv. het nog altijd actuele artikel van F. I. Greenstein: 'A note on the ambiguity of "political socialization": definitions, criticisms, and strategies of inquiry', in: *Journal of Politics* 32 (1970), blz. 969-78.

Reinhold Zippelius, *Gesellschaft und Recht, Grundbegriffe der Rechts- und Staatssoziologie*, Verlag C. H. Beck, München 1980, 157 pag.

Een verwarrende verzameling citaten en parafases van een zeventigtal sociologen, politicologen en juristen. Maar wel zodanig gerangschikt en gepresenteerd dat het een eigen, lopend verhaal lijkt. Een korte uiteenzetting van wat sociologen over wetenschapsbeoefening hebben gezegd, wordt gevolgd door een zestal kleine pagina's over de verhouding tussen sociologie en recht, waarin het niet altijd duidelijk is of met recht bedoeld wordt rechtswetenschap dan wel geldend recht. Beschouwingen over normatieve elementen in de samenleving en de functies van het recht ten aanzien daarvan vormt een derde deel. De sociale factoren die inhoud en effectiviteit van het recht bepalen, worden in een vierde hoofdstuk aangestipt waarna besloten wordt met een uiteenzetting van enkele theorieën over sociale verandering.

Ik vind het maar een raar, oppervlakkig boekje, zonder een duidelijke systematiek, vaak ook onnauwkeurig refererend. Net of er wat planken over rechtssociologie en rechtspoliticologie uit de eigen boekenkast zijn samengevat zoals het toevalig uitkwam. Wel bruikbaar om een enkel ding snel op te zoeken, maar af te raden voor studenten, hoezeer ook leesbaar Duits.

Henc van Maarseveen

Robert Abrams, *Foundations of Political Analysis. An Introduction to the Theory of Collective Choice*, Columbia U.P., New York 1980, pp. 351

De theorie van de collectieve keuze-processen heeft haar oorsprong in de micro-en welvaartseconomie, als we althans de eerste aanzetten van wiskundigen in de 18e en 19e eeuw even vergeten en het werk van Arrow, Black, Downs en von Neumann & Morgenstern uit de jaren '40 en '50 van deze eeuw als werkelijk startpunt nemen. Het is echter niet verwonderlijk dat gezien de aard van het kenobject sindsdien meer en meer politicologen zich met de ontwikkeling van deze theorie zijn gaan bezighouden. Het is en het blijft desalniettemin een terrein waar economen en politicologen elkaar zullen blijven ontmoeten.

Het doet vanuit dit oogpunt dan ook wat vreemd aan dat Robert Abrams blijkens de titel van zijn hier te bespreken boek meent deze theorie tot hoeksteen van de politieke analyse te moeten bestempelen. Enerzijds lijkt het moeilijk te verdedigen dat politieke analyse of politicologie in essentie alleen de theorie van het collectieve keuze-proces omvat; anderzijds zou men met evenveel recht kunnen stellen dat het onderwerp de 'Foundations of economic analysis' betreft. De strenge afbakening die uit de titel spreekt, kan dan ook naar mijn mening alleen worden verklaard uit een bestaande leemte in de kennis van de economische theorie bij de schrijver.

Ter staving van deze wellicht ietwat boud overkomende uitspraak kan niet alleen naar de samenstelling van de literatuurlijst worden verwezen, maar ook naar de opzet en indeling van het werk. Meer dan de helft van het boek is gereserveerd voor uiteenzettingen over besluitvormingsregels en ruimtelijke modellen in de politiek, terwijl de beginselen van de speltheorie en de theorie van de collectieve goederen tezamen in nauwelijks 150 pagina's worden samengeperst. Kwantiteit en kwaliteit zijn uiteraard twee verschillende grootheden, maar in dit geval geldt zeker dat de eerste hoofdstukken beter aan de verwachtingen voldoen dan de latere zoals ik hieronder zal adstrueren.

De genoemde verwachtingen zijn gebaseerd op hetgeen de auteur in de Inleiding zegt voor te hebben met dit boek: een introductie te presenteren in de collectieve keuze-theorie op een eenvoudiger niveau dan Riker & Ordeshook's *An Introduction to Positive Political Theory* uit 1973. Een dergelijke introductie waarbij geen specialistische kennis wordt voorondersteld ontbreekt volgens Abrams nog steeds. Speciale nadruk, zo kondigt hij aan, zullen ook de relaties tussen de verschillende deeltherieën van de collectieve keuze-theorie krijgen.

Wanneer we deze doelstellingen als toetssteen hanteren voor de evaluatie van de onderscheiden hoofdstukken, dan blijken er zoals hierboven al gesteld, grote verschillen in de mate waarin zij zijn vervuld. In het eerste hoofdstuk 'Constitutions', worden de kernbegrippen gepresenteerd die in de volgende hoofdstukken een rol spelen: constitutie, sociaal contract, rationaliteit, de meerderheidsregel en nut.

Met name wat betreft het laatste begrip, nut, doet Abrams enige uitspraken die het gebrek aan economische achtergrond verraden. Zo merkt hij ten aanzien van de preferenties van een individu op: 'Sometimes, such preferences are simply taken as given. Sometimes, we try to explain such preferences by referring to the utility of the alternatives'. Nu zal geen econoom durven beweren dat het nut van een alternatief of van alternatieven de preferenties van een individu verklaart. Het 'nut' van alternatieven is niets anders dan een operationalisatie van de 'preferenties' m.b.t. de alternatieven waarbij een alternatief dat geprefereerd wordt boven een ander alternatief een groter getal krijgt toegekend dan het tweede. Het verschil tussen het ordinale en kardinale nutsbegrip is dan ook niet zoals Abrams stelt op p. 15 dat het eerste nonnumeriek is en het tweede numeriek, maar dat bij de ordinale meting slechts de rangorde van de getallen een rol mag spelen terwijl bij de kardinale (of interval-) meting naast rangorde ook intervallen of afstanden een betekenis hebben.

Slordigheid ligt ook besloten in de zinsnede: 'Given the notion of cardinal utility, then, we can always determine whether there is an aggregate gain or loss, or whether there is neither a gain nor a loss' (p. 15). Een dergelijke bepaling is echter alleen mogelijk als we naast kardinale nutsmeting ook interpersonele nutsvergelijkbaarheid veronderstellen. Juist voor lezers die voor het eerst met deze begrippen in aanraking komen, kunnen dit soort uitspraken zeer verwarrend werken, te meer daar Abrams in de alinea voorafgaande aan het citaat weliswaar de beide begrippen onderscheidt maar niet duidelijk maakt dat kardinale nutsmeting nog geen interpersonele vergelijkbaarheid impliceert.

Aan het einde van het eerste hoofdstuk is een paragraaf van 2 bladzijden opgenomen over strategisch stemmen. De beknoptheid over dit onderwerp en de plaatsing van de paragraaf lijkt op inhoudelijke en didactische gronden betwistbaar. In het kader van de integratie van de deelreinen van de sociale keuze-theorie – tweede doelstelling van de auteur! – zou het te overwegen zijn geweest om met dit onderwerp en relatie naar de speltheorie te leggen. Qua afweging t.o.v. andere onderwerpen komt het mij voor dat de literatuur van strategisch stemmen inhoudelijk een meer afgerond geheel vormt en uit didactisch oogpunt meer toegankelijk is dan die over stemmenhandel waar een geheel hoofdstuk aan wordt gewijd. Tenslotte is het bevreemdend dat voor nadere literatuur naar de artikelen van Gibbard en Satterthwaite wordt verwezen die door een beginner als zeer moeilijk zullen worden ervaren, terwijl het oorspronkelijke werk van Farquharson niet wordt genoemd.

Het tweede hoofdstuk is geheel gewijd aan het Mogelijkheidstheorema van Arrow. In het derde hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van door andere auteurs geschetste wegen om aan de door Arrow gevonden paradox te ontkomen, alsmede van onderzoek waarin wordt gepoogd tot een schatting te komen van de relatieve frequentie waarmee de paradox in de praktijk zal optreden. Hoofdstuk 2 is didactisch van goede kwaliteit. De aparte paragraaf die is gewijd aan een nadere verduidelijking van wat nu wel en wat niet met Arrow's theorema wordt bewezen is een aanwinst t.o.v. vergelijkbare bestaande literatuur. Hoofdstuk 3 is in het algemeen ook van het juiste kaliber voor een inleidende tekst maar in de paragraaf over kardinale nuttigheden poneert Abrams – precies als in het eerste hoofdstuk – weer zijn misvatting over de relatie met interpersonele vergelijkbaarheid: 'The major advantage of this (d.i. van von Neumann-Morgenstern, GdB) indicator of cardinal utility is that it allows interpersonal comparisons' (p. 84).

Hoofdstuk 4 is gewijd aan 'logrolling' ofwel stemmenhandel. Hierboven heb ik al

opgemerkt – waar het belang van dit onderwerp werd afgewogen tegen dat van strategisch stemmen – dat een heel hoofdstuk naar mijn mening niet in overeenstemming is met het relatief gewicht dat eraan moet worden toegekend, althans in zoverre dat wordt afgeweten aan de algemeenheid van de afgeleide resultaten. Ondanks verwoede pogingen van met name Peter Bernholz om meer samenhang en consistentie in de resultaten op dit terrein te bewerkstelligen zijn de vooronderstellingen die verschillende auteurs hanteren zo wijd uiteenlopend dat hun theorema's even veel met elkaar gemeen hebben als eilanden verspreid over de Stille Oceaan. Abrams weet dan ook in zijn hoofdstuk over stemmenhandel niets beters te doen dan een openstapeling van voorbeelden te geven voor situaties met 3 kiezers en 2 issues.

Hoofdstuk 5 over ruimtelijke modellen in de politiek start met een uitgebreide behandeling van het werk van Downs. Daar kan deze recensent uiteraard weinig bezwaar tegen hebben, al valt het te betreuren dat er zelfs geen literatuurverwijzing naar de eigenlijke grondlegger van de economische benadering van de partijpolitiek, Schumpeter, wordt gegeven. Bij het tweede gedeelte van het hoofdstuk waarin de bijdragen van Hinich, Ordeshook e.a. aan de orde worden gesteld krijgt men het nare gevoel dat er tegen de stroom op moet worden geroeid. Allerlei speltheoretische begrippen als evenwichtpunten, dominante strategieën en minimax criterium moeten hier worden geïntroduceerd, terwijl pas het volgende hoofdstuk aan de speltheorie is gewijd.

Abrams is – om de beeldspraak te continueren – niet meer van de inspanningen hersteld en roeit in de volgende hoofdstukken recht het riet in. Hoofdstuk 6 over speltheorie is uitgesproken slecht. Essentiële onderscheidingen als tussen coöperatieve en noncoöperatieve spelen, perfecte en volledige informatie, evenwichtpunten in constante en variabele som-spelen, spelen met en zonder nevenbetalingen worden niet of onvoldoende aangebracht. Spelen met ordinale nuttigheden voor de spelers – hoeksteen van de theorie over strategisch stemmen – worden niet genoemd. Het meest vervelende daarbij is dan nog dat lezers die een betere tekst zoeken een verwijzing naar het standaardwerk van Luce & Raiffa ook nog wordt onthouden.

Hoofdstuk 7 over coalitietheorie bestaat voor tweederde gedeelte uit een bespreking van het zo langzamerhand toch wel als antiquarisch te bestempelen 'size principle' van William Riker. In de overblijvende 10 à 15 pagina's is het uiteraard onmogelijk recht te doen wedervaren aan de bijdragen van auteurs als Axelrod, Leiserson en De Swaan.

De titel van hoofdstuk 8 – Collective goods – is niet in overeenstemming met de inhoud. Centraal in dit hoofdstuk staat de theorie van Olson. Een inleiding over de rol van collectieve goederen in de economische analyse ontbreekt. Verwijzingen naar de bijdragen van Samuelson zal men tevergeefs zoeken. Onkundig wordt de lezer ook gehouden over de meer recente theorie van 'demand revealing mechanisms'. Het zijn dergelijke omissies die mij in de inleiding van deze recensie tot de uitspraak over lacunes in de kennis van de economische theorie bij de schrijver verleidden.

In het laatste hoofdstuk – Conclusion – stelt Abrams de vraag aan de orde of de deelreinen die in de verschillende hoofdstukken aan de orde kwamen, nu theoretische 'eilanden' vormen dan wel onderling verbonden kunnen worden geacht. Hij probeert de lezer te overtuigen van de onderlinge verbondenheid van de onderwerpen door te beargumenteren dat de basisbegrippen van deze terreinen in wezen equivalent zijn. Deze redenering komt weinig overtuigend over en de lezer blijft

recensie van Mueller's Public Choice betoogd dat de samenhang tussen de deelterreinen inderdaad zeer marginaal is. Van een inleidend tekstboek als dat van Abrams mag echter worden verwacht dat eventuele verbindingslijnen zo goed mogelijk worden uitgesponnen.

De beste – en waarschijnlijk de enige – manier om de samenhang te tonen zou zijn geweest om haar op de geschikte plaatsen in het boek aan te geven. Daartoe zou het noodzakelijk zijn geweest om een degelijke tekst over speltheorie als een van de eerste hoofdstukken op te nemen en daar in de rest van het boek op voort te bouwen. Speltheoretische benaderingen van de besluitvormingsproblematiek – men denke aan het werk van Farquharson over strategisch stemmen en aan dat van Robert Wilson over het mogelijkheidstheorema, van ruimtelijke modellen (het werk van Hinich, Lechgard en Ordeshook en van de collectieve goederen (speciaal m.b.t. de 'demand revealing mechanisms') zouden de wel degelijk aanwezige samenhang duidelijk hebben gemaakt.

Abrams' Foundations of Political Analysis voldoet inderdaad aan één van de door de auteur gestelde doelstellingen: het is van een zodanig elementair niveau dat het toegankelijk is voor de beginnende lezer. Maar het geeft wel een heel summier en soms vertekend beeld van wat de formele analyse van de politiek werkelijk kan bieden. Belangstellenden kunnen daarom beter de hier eerder besproken werken van Frey, Mueller of Van den Doel ter hand nemen.

G. P. de Bruin

Cyrille Fijnaut, **Opdat de macht een toevlucht zij? Een historische studie van het politieapparaat als politieke instelling**, Interuniversitaire reeks criminologie en strafwetenschappen, 2 banden, Uitgeverij Kluwer, Antwerpen/Gouda Quint - Arnhem 1979, 1203 p., f 95,—

P. van Reenen, **Overheidsgeweld. Een sociologische studie van de dynamiek van het geweldsmonopolie**, Samsom Uitgeverij, Alphen aan den Rijn 1979, 357 p., f 46,75

De politie in ons land en ook daarbuiten mag zich 'verheugen' in een aanhoudende belangstelling van de kant van media en publiek. Niet iedere politieambtenaar zal daarmee ingenomen zijn, gezien aanleiding en aard van die interesse. Het veelvuldig en veelal hardhandig politieoptreden accentueert de slagschaduw over de stagnerende verzorgingsstaat; waar het beleid faalt wordt steeds opnieuw de politie in haar vele nieuwe vormen ingezet, zonder dat dit overigens ook maar enige oplossing naderbij kan brengen.

De media dragen het hunne bij aan beeldvorming van maar weinig tot inzicht in de vormen en functies van het politieoptreden. Informatie over actuele nationale en internationale politiereorganisaties (Politiewet, Europese terreurbestrijding) is minimaal.

Des te meer reden tot blijdschap geven blijken van belangstelling van wetenschappelijke zijde.

De dissertaties van Van Reenen en Fijnaut lenen zich voor een gezamenlijke bespreking niet alleen vanwege hun gemeenschappelijke thematiek. Beider vraagstelling vloeit rechtstreeks voort uit de hierboven aangeduide actualiteit van overbelasting en aanpassingen, waarbij Van Reenen de nadruk legt op de operationele en Fijnaut op de organisatorische aspecten. Beide auteurs kozen voor een sociaal-

wetenschappelijke en een historische optiek (al komt deze laatste het meest tot zijn recht bij Fijnaut, de eerste bij Van Reenen). Beiden stellen ook centraal de politieke oorsprong en achtergrond van het overheidsgeweld. Als voormalige inspecteurs van politie kunnen beiden bogen op jarenlange ervaring in een cruciale periode: eind jaren '60, begin jaren '70. Zij staan vrij afstandelijk, zelfs kritisch ten opzichte van de politieke leiding en identificeren zich meer met de belangen van de politiedienst en -dienaren. De studie van Fijnaut bestrijkt in tijd (16e - 20e eeuw), ruimte (West Europa) en reikwijdte een breder terrein dan het proefschrift van Van Reenen, welke zich beperkt tot de Nederlandse politie in deze eeuw.

Aanleiding tot Fijnauts onderzoek was vooral het reorganisatieprobleem van het, of beter de Belgische politieapparaten (centraal, lokaal, justitieel). Zijn motief om een *historische* studie van het politieapparaat als *politieke* instelling aan te vatten ontstond uit inzicht in de weerbaarheid van de materie: haar stam bleek gevormd uit politiek hout, wortelend in een diep verleden en met hedendaagse vertakkingen in tegenstellingen op verschillende politieke en institutionele niveaus. Naast literatuur over politie(historie) gebruikte Fijnaut talrijke publikaties uit politiekeringen, zoals brochures, rapporten en vakbladen.

Met beide kloeke banden heeft men pas de helft van diens werk is handen: het is een verkenning van de West-Europese politiegiedenis als voorbereiding op een historische studie van het Belgische politieapparaat. Deze voorbereiding behelst de constructie van een model en een comparatief kader, alsmede van de context waarin het Belgische politieapparaat ontstond. Het resultaat draagt alle sporen van het onbestendig onderzoeksverloop. Maar omdat Fijnaut het wordingsproces open beschrijft, hoeft de lezer het spoor niet bijster te raken.

Hij startte met de vraag naar de relatie tussen politie en politiek. Deze trachtte hij (hfdst. 2) te beantwoorden door onderzoek naar de politiereorganisaties tijdens revoluties (1848, 1870-1, 1917-9), staatsgrepen (Frankrijk, 1851 en Duitsland, 1933) en oorlog (W.O. II).

Vanzelfsprekend kan men de in crises waarneembare relaties alleen interpreteren door vergelijking met reorganisatiepatronen in de tussenliggende perioden. Het fin-de-siècle en het interbellum worden in hfdst. 5 in dat licht behandeld, met name in verband met het opkomend socialisme en spanningen der depressiejaren. De tussenliggende hfdst. 3 en 4 behandelen de 'voorgeschiedenis', respectievelijk de vorming van de moderne politieapparaten in Frankrijk en Engeland sinds de 16e eeuw, alsmede de hervorming en verbreiding van het Franse politiestelsel in de revolutiejaren en de Napoleontische tijd.

Deze hoofdstukken worden alle afgesloten met een uitvoerig commentaar, dat functioneert als halffabriek tussen grondstof ('feitelijke' geschiedenis) en beoogd eindproduct (het werkmodel). Op deze wijze wil Fijnaut zijn methode, procedure en model toegankelijk maken voor controle en kritiek door de lezer.

Het slothoofdstuk presenteert een werkmodel voor de bestudering van de geschiedenis van het politieapparaat. Dit evolutiemodel stelt centraal het proces van de nationalisering van het repressief apparaat in twee fasen (1789-1815 en 1830-1945). Dit veelvormig proces gaat gepaard met unificatie (minder horizontale differentiatie), specialisatie (meer functionele differentiatie), centralisatie, mobilisering. De ontwikkeling (zoals elders geformuleerd) van nachtwacht tot computer-macht betekende de overgang van een 'afwezige' naar een overal en permanent surveillerende, van primair repressieve naar sterk preventieve, en van burgerlijke naar vrij militaristische geweldsorganisatie.